

žnje na neki problem, čak i u suprotnosti s odlukama moćnih.

Završne misli knjige vode u smjeru neizvjesnosti predikcija stanja svijeta, svih ljudi i ostalih vrsta. Budući da budućnost ne možemo kontrolirati, potrebno se usmjeriti na prakse u sadašnjosti na koje možemo utjecati. Znanje može oblikovati kulturnu evoluciju koja uzima u obzir razlike u vrijednostima i prilikama onih zainteresiranih i pogođenih donesenim odlukama. S obzirom na brze promjene i izazove s kojima se suvremeno društvo suočava, načini donošenja odluka nastaviti će se mijenjati, ali možemo graditi bolju budućnost na temelju postignutih uspjeha, ukoliko u obzir uzimamo i naše pogreške.

Nika Petriš

DOI: 10.17234/SocEkol.34.1.6

Diana Kovačić, Helena Traub,
Anamarija Slabe
**VODIČ ZA ORGANSKE ŠKOLSKÉ
VRTOVE – KAKO IH OSNOVATI,
KORISTITI ZA GLOBALNO
OBRAZOVANJE I VIŠE OD TOGA**
Udruga Žmergo, Opatija, 2022., 97 str.

Čitajući *Vodič za organske školske vrtove*, autorica Diane Kovačić, Helene Traub i Anamarije Slabe, dobivamo potpuni uvid u to zašto i kako krenuti u pokretanje školskog vrta. Uzgoj hrane u školskom vrtu pokriva, kao što autorice navode, globalno obrazovanje i više od toga. Hrana je naša svakidašnja potreba koja kroz funkciju zatomljenja gladi ima funkciju čuvanja zdravlja našeg tijela, a time i mentalnog i

emocionalnog zdravlja, kao neodvojivih dijelova ljudske osobnosti. Nešto toliko važno za naše živote svakako zaslužuje da se poučava u obrazovnim ustanovama od najranije dobi.

Navodeći razloge za osnivanje organskog školskog vrta, autorice govore i o otuđenosti današnjeg društva od prirode, pa time i od uzgoja hrane, kao i o nepoznavanju svih problema koje komercijalni uzgoj hrane nosi sa sobom. Organskim uzgojem djeca se izravno susreću sa saznanjima o održivom razvoju i primjenama u praksi metoda pažljivog korištenja prostora s kojim se raspolaže, vode, tla, kuhinjskog i vrtnog otpada te o strogo izbjegavanju korištenja kemijskih preparata.

Školski vrt može biti podrška procesu učenja iz više školskih predmeta, kao i poticati razvoj poduzetničkih kompetencija učenika, razumijevanje važnosti socijalne pravednosti, kao i značaj potrošača „koji svojim odabirom šalju poruku proizvođačima, pa i tržištu hrane općenito” (str. 24). Kako započeti s pokretanjem organskog školskog vrta? Samu veličinu i oblik vrta određuje i zadani prostor, ali i cilj koji se želi postići vrtom. *Vodič* preporučuje „jestivi vrt”, u kojem će se uzgajati voće i povrće, no, kako se navodi u poglavlju *Primjeri i dobre prakse*, tamo gdje nema dovoljno prostora, može se uzgajati ljekovito ili začinsko bilje. Ako nema ni te mogućnosti, može se uzgajati u teglama, na balkonima ili na prozorskim klupicama.

Autorice ističu važnost uključivanja svih čimbenika bitnih za pokretanje i kasnije održavanje vrta: od učenika, učitelja, ravnatelja, domara, spremačica i kuharica, do roditelja, kao i članova šire zajednice. Projekti uglavnom kreću od vizije jedne osobe, ali nije dobro da sve ostane na jednom

entuzijastu: vrt svakako najbolje ispunjava cilj svog postojanja ako se uključi cijela školska zajednica i svatko daje doprinos. Također se mogu uključiti udruge i pojedinci koji se bave vrtlarstvom, radi pomaganja, savjetovanja, razmjene sjemena i sadnog materijala.

Također, ovaj *Vodič* daje i mogući način zoniranja vrta, prema načelima permakulturnog vrtlarstva. Permakulturni pristup uzgoju bilja daje kvalitetne prinose, a ujedno ostavlja tlo kvalitetnijim nego što je bilo na početku uzgojne sezone. Pazi se da se raspoloživi resursi, kao što su voda, svjetlo, tlo i prostor, dobro iskoriste, da se stvara malo ili nimalo otpada, da se biološki otpad koristi ponovno u uzgoju (kompostiranje, pokrivanje tla), da se sačuva bioraznolikost kombiniranjem sadnje više vrsta bilja na istoj gredici, što doprinosi smanjenju štetnika i bolesti na biljkama, koje se najviše pojavljuju u uzgoju monokultura.

Od početka razrade projekta školskog vrta, animiranja osoba za sudjelovanje u projektu, dizajniranja vrta, rada u vrtu ili korištenja vrta za izvođenje obrazovnog programa, vrt pruža mnoge mogućnosti za stjecanje znanja i vještina koje se ne mogu usvojiti u redovnoj nastavi. Ističe se razvoj socijalnih vještina učenika (npr. komunikacija, rad u timu, uvažavanje drugačijeg mišljenja), analitičnosti, logičnosti, vještina promatranja, strpljenja i drugih.

U zaključnom dijelu, autorice ističu značaj hrane za opstanak svih živih bića, te krhkost globalnog sustava opskrbe hranom, što smo iskusili za vrijeme pandemije koronavirusa, kao i izbijanjem rata u Ukrajini. Također navode slučaj kad se teretni brod prepriječio u Sueskom kanalu i poremetio svjetske lance opskrbe. Svaki poremećaj izaziva i rast cijena hrane.

Kroz školski vrt moguće je razvijati svijest učenika o „potrebi vještina za odgovor na globalne izazove današnjice” (str. 81). Biti što manje ovisan o opskrbi hranom putem globalnih sustava čini se vrlo važnim elementom održivosti.

Vodič za organske školske vrtove pokazuje važnost teme organskog uzgoja u ovom trenutku naših života kad je doveden u opasnost opstanak planeta, biljnog i životinjskog svijeta, a i opstanak ljudske vrste. U prosincu 2018. godine, Opća skupština Ujedinjenih naroda prihvatila je obilježavanje Svjetskog dana sigurnosti hrane, koji je prvi put obilježen 7. lipnja 2019. godine. Tom je prilikom istaknuto da je „pristup dovoljnim količinama sigurne i nutritivno hranjive hrane temelj za održavanje života i promicanje zdravlja u svijetu” (<https://zdravlje.gov.hr/UserDocsImages/2018%20Vijesti/Obilje%C5%BEavanje%20prvog%20Svjetskog%20dana%20sigurnosti%20hrane.docx>).

Znakovito je pratiti slogane pod kojima se obilježava Svjetski dan sigurnosti hrane: „Sigurnost hrane, briga svih nas.” (2020. i 2021.)

„Sigurnija hrana, bolje zdravlje.” (2022.)
„Sigurnost hrane je svačiji posao.” (2023.)
„Sigurnost hrane - pripremite se za neočekivano!” slogan je za 2024. godinu.

U 2019. godini u svijetu je od trovanja hranom umrlo 125 000 ljudi, a 2023. godine taj je broj 420 000 umrlih i 600 000 oboljelih. Svakodnevno svjedočimo objavama o povlačenju hrane s polica trgovina radi prisustva bakterija ili kemijskog onečišćenja svježeg voća i povrća, kao i prerađevina. „Pripremite se za neočekivano!” jest upozorenje da onečišćenje hrane može nastati u bilo kojoj fazi uzgoja, prerađevine, transporta

ta ili skladištenja. Uz mogućnost otežane opskrbe iz bilo kojeg razloga, naša svakodnevna potreba za kvalitetnom hranom vrlo lako može biti dovedena u opasnost. Završit ću stoga riječima autorica: „Sve navedeno prilika je za globalno obrazovanje, odnosno za učenje i poučavanje učenika o globalnim izazovima i međuovisnim odnosima prirodnih resursa, tržišta, unutarnje i vanjske ekonomije, pa i politike, s nezaobilaznim podcrtavanjem posljedica na bioraznolikosti i klimatske promjene. Osnježavanjem učenika za razumijevanje ovih kompleksnih pitanja i međuodnosa, potom za održivost, a u konačnici vrlo konkretno i za uzgoj hrane, mogu biti neke od ključnih vještina za preživljavanje, za što manju ovisnost, a moguće i neovisnost o opskrbi hranom kroz globalne prehrambene sustave i zakonitost tržišta” (str. 81).

Vlasta Komarac

DOI: 10.17234/SocEkol.34.1.7

Branko Nađ
HRVATSKA POD ZVIJEZDAMA –
PEJZAŽNA ASTROFOTOGRAFIJA
/ CROATIA UNDER THE
STARS – LANDSCAPE
ASTROPHOTOGRAPHY
Naklada Slap, Jastrebarsko, 2024., 240
str.

U rujnu 2024. godine, u izdanju velevidne nakladničke kuće Slap, iz tiska je izašlo jedinstveno djelo naslovljeno *Hrvatska pod zvijezdama / Croatia under the Stars* autora Branka Nađa. Radi se o fotomonografiji koja na 240 stranica donosi

stotinjak pejzažnih astrofotografija noćnog neba s različitih lokacija Lijepe Naše. Stoga je ona i logično podijeljena na pet cjelina: Središnja Hrvatska, Istočna Hrvatska, Gorska Hrvatska, Sjeverno Hrvatsko Primorje, Južno Hrvatsko Primorje. Djelo započinje bilješkom o autoru i njegovom uvodnom pričom o tome kako je zapravo sve počelo i što se sve može vidjeti na hrvatskome noćnom nebu. Na početku se nalazi i predgovor s recenzijama Korada Korlevića („Inat pojedinca spram svijeta čeličnih špilja”, Ante Radonića („Hrvatska pod zvijezdama – izuzetan projekt velikog potencijala”), Saše Zavrtnika („Čovjek koji hoda uspravno ispod zvijezda”) i Ives Vodanović Lukić („Ljepota i mističnost neba oduvijek su nadahnjivale umjetnike”). Fotografije su zapravo uži izbor od oko 1 500 primjeraka autorske zbirke i uz svaku stoji opis mjesta i njezina nastanka kao i posebnost onoga što se na tom dječiću noćnog neba može vidjeti. Fotomonografiju autor posvećuje svojoj djeci, Tari i Luki, s riječima koje odražavaju dubinu njegove privrženosti: „jer u zvijezdama vidim vaše oči...”.

Autor ovoga, u našim nakladničkim ostvarenjima nesvakidašnjeg djela je Branko Nađ, „Međimurec” s velikim iskustvom u školskom novinarstvu. Djelatnik je Sveučilišta u Zagrebu gdje radi za hrvatske sveučilišne novine *Universitas*, odnosno *Akademski list*. Također je pokretač i glavni urednik *Universitas portala*, odnosno portala *Akademski.hr*, što je svojevrsna nadogradnja već etabliranih sveučilišnih novina. Uz to, Branko Nađ je strastveni astrofotograf, a njegovi uradci plod su šest godina lovljenja noćnih zvjezdanih latica. Izlagao je na izložbama u Zagrebu, Čakovcu, Splitu, Osijeku, Zadru, Mo-